

ACC. N:R M. 12519:1-8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: Småland ..... Upptecknare: Joel Andersson, Skillingaryd
Härad: Östbo ..... Berättare: Ulrik Jansson
Socken: Toftearyd ..... Berättarens yrke: lantbrukare
Uppteckningsår: 1953 ..... Född år 1885 i .....

Trivni och bröllöp. s. 1-8.

LUF 71.

ACC. N:R M. 12519: /,

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

L U F 71 Frieri och bröllop.

Ett sätt för ungdomar att bli bekanta var att gå till främmande kyrkor. Man brukade också anordna dans på logen och "lekstugor". Dylika sammankomster ansågs inte omoraliska. En yttre egenskap hos flickan var att vara rödkindad. Flickorna brukade i smyg nypa sig i kinderna för att de skulle bli riktigt röda. Rikedomen gick först ("att äga vissa hundra daler"), kärleken kom som nr 2 och först därefter kom väl goda inre egenskaper. Man gifte sig gärna inom socknen och egna släkten för att bevara egendomen. Föräldrarnas samtycke var avgörande för ett äktenskap. Det förekom att släktingar, grannar eller övriga försökte gena(hindra). Om föräldrar ogillade barnens giftermål, så berodde det på att den tilltänkte saknade rikedom, om någon var sne och vind till utseendet gjorde inte så mycket och kärleken "den fick tilltaga" som Johan i Torarp brukade säga, men det tror jag inte den gjorde. Man hade en praxis: De rika ska va rika och de fattiga ska va fattiga. Av sammaledning kunde det också hända, att man tvingade till äktenskap. Det var nog inte vanligt, att pojken och flickan voro obekanta med var-

Luf 71
1

ACC. N:R M. 12519:2

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

andra vid frieriet: En berättade så: "då tog jag upp en pinne och kastade på henne och sen kastade hon en på mig och sen var det färdigt". En äktenskapsförmedlare var gubben Thalín på Hasselås död för omkring 30 år sen, han friade bort många t.ex. Klas på Persbygget Ida. Han kallades bönenan. Man gick "ex pre" och friade när det begav sig. Han gick till föräldrarna och kunde få ett par strumpor eller en skjorta för besväret. Vid frieriet skänktes psalmbok och slöjdtillflickan alster och var det något till fästman skulle han ge svärfar en höghatt. En gammal man klagade: "Jag har haft så många mågar och ändå inte fått kyrkhatten förnyad! Allans mormor var från Hattebo i Nydala och när hon för hundra år sen gifte sig fick hon en silkesschal, något senare övergick man till schalletter. Frans Ring i Angeved brukade man skicka omkring för att bjuda till begravning men om han anlätades vid bröllop, vet jag inte. Till bröllopet kom även objudna gäster. Man använde förridare och jag antar att de spelade: Kalle i Nåthult var en anlätad förridare och spelade klarinett. Johannes på Långviken brukade också spela och blev en gång bjuden att spela i stället för Kalle. Lokrants från Komstad var också en mycket anlätad klarinett-

ACC. N:R M. 12519:3,

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

3

spelare. När man åkte hem från kyrkan sköt man från alla håll utmed vägen. Då blev hästarna rädda och ofte hände det att vagnarna välte. När Elise på norra Hubbestad gifte sig välte själva brudparsvagnen så att kronan höll på att slita håret av bruden. Som förning hade man sötostar, släta ostkakor, vetekrans, sockerkakor m.m. och matsedeln utgjordes av välling (t.ex. ärtvälling), kål, sovel samt förut uppräknade förningar. Förningarna inlämnades kvällen innan. Så räckte kalaset i tre dagar. Man dansade hela natten så man slet upp skorna.

Enligt uppgifter som jag fått av Cicilia Pettersson i Mörhult utgjordes förningen för mycket länge sedan av en stor rågkaka-"vi hade en särskild grissla för att kunna baka den"-, sen började man använda vetekrans istället. Förningen rättade sig efter gårdens storlek och var knappast frivillig utan bestämd enligt sedvänjan. Cicilia Pettersson, som själv hade varit kock på otaliga kalas, hade väl reda på hur ett gammalt kalas i hennes barndom gick till: Gästerna anlände tidigt på morgonen och undfägnades med kaffe och ett par kakor omedelbart. Vid 8-tiden serverades frukost. Den bestod

ACC. N:R M. 12519:4.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

av ölost(öl kokades i mjölk), som åts med sked(tidigare hade man trä-
ellerhorn-
skedar, senare tenn- eller aluminium-skedar)samt smörgåsmat, som ut-
gjordes av syltor, korv (Kristin på Korsbo var den bästa korvamoran)
ost eller smörgås med plockekött (sönderskuret kalvkött, som låg i
spadet). När man kom från kyrkan fick man kaffe med ett par sorters
kakor. Sen blev det middag. Den bestod av smörgåsbord med stora bröd-
skivor, som man bjöd omkring där man satt utmed väggarna i den sto-
ra stugan. Man hade satt in långa bord och dukat med djupa tallrikar.
Sen serverades buljong, som man tog för sig på tallrikarna. För dem
som inte tyckte om buljong satte man fram redigt god fruktsoppa och
en del gubbar som var skumögda trodde, att man skulle ta lite av var-
je och blandade fruktsoppa och buljong på sina tallrikar. Buljongen
var kokt på kött av kalv och höns. Till den serverades stora pastejer
Sen fick man stek och potatis med grönsaker (morötter ansågs då som
vardagsmat). Därpå kom sötostar i mängd och ostkakor (endast släta,
rivna ostkakor började inte användas förrän vid sekelskiftet). Mid-
dagen slutades medkräm och mjölk samt ett par tre bakelser och en
kopp kaffe. Efter ett par timmar bjöds man på the och kakor. Innan

4

ACC. N:R M. 12519: 5

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

5

man bröt upp fick man kvällsmat. Den utgjordes av bruna bönor och kokt fläsk och korv, risgrynsgröt och ostkaka. Kvällsmaten togs bort i början av seklet men jag minns ett kalas 1903 där det förekom men det tror jag var sista gången. Små variationer kunde förekomma. Sålunda kunde det hända, att man rill steken och potatisen serverade risgrynspudding, bruna bönor och makaroner.

Jag skulle vilja tillägga, att kalasen inte undergått så särskilt stora förändringar fram till innevarande år 1953. Visserligen har frukosten försvunnit när det gäller vigsel: man samlas vid kyrkan, men när det gäller begravningar börjar man fortfarande vid 7-tiden på morgonen med choklad och bredda smörgåsar, ostkaka och en kopp kaffe. Middagen är inte att leka med: Ett dignande smörgåsbord, kött och potatis med ärter, rosenkål, morötter och bönor, ostkakor, någon gång sötost och gräddkaka samt efterrätt, vanligen glass och kokt frukt och slutligen en kopp starkt kaffe. Efter ett par timmar kaffe med många sorterskakor (vanligen medförda som förning liksom ostkakorna, sötosten och gräddkakan). Så delar man ut påsar: i dem ska man ta alla de kakor man inte orkat äta upp.

ACC. N:R M. 12519:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

L.U.F 71 Frieri och bröllop.

Flickor och pojkar träffades i regel på s.k. religiösa samlingar. Och det var då alltid vanligt att pojken skulle "le hem någon flicka". Här i Torp hölls sådana samlingar i Frejdens gamla stuga. Vidare anordnade ungdomarna själva s.k. lekstugor (för det var ju långt ifrån alltid som väckelsen gick). Läsarna ansåg sådana sammankomster mycket omoraliska. Det hölls sådana lekstugor hos Jöns i Tofteryd (Lille-Johannesa stuga) och kyrkoherde Sjögren gick dit och bestraffade dem. Även hos Johan Jönsson i Ekhult hölls sådana lekstugor på 1870-1880-talen. Yttre eller inre egenskaper frågade man inte efter bara det fanna rikedom. Gamle Johan August i Torp (numera död) friade till sin Johanna på en lekstuga på Hakabygget med orden: "Vill du ha me, så vill jag ha dej, men skiter du i me, så skiter jag i dej." Här behövdes ingen böneman. Det var inte bra, att fara för långt bort och fria: Gustaf Karlsson i Nådult satte för hästen och for långt ner åt Västbo härad för att fria, men hon brydde sig inte om honom. Man borde hålla sig inom socknen åtminstone. Johan Jönsson i Ekhult skulle också fara och fria långt borta i Blommadala i Vrigstadssn.

6

ACC. N:R M. 12519:2

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

men det slutade också illa. Han var körande där nere och hade fått flickan med sig i vagnen men när han kom till Jutabygget skente hästen, så att de välte i diket. Båda föllo av och då sa flickan: "E du så dålig, så du inte kan sköta en häst, så ä du inte mycke å gifta se mä, det har far sagt." Och så satte det rejäla fruntimret av och gick hem ända till Blommedala igen. Först gav pojken en stor marknadskaramell åt den flicka han var intresserad för. Vår hon då också lika intresserad lät hon sy en väst av samma randiga tyg, som hennes egen kjol och gav honom den. Detta hade inte med frieri att göra. Anders i Assarsbo berättade, att hans far brukade skryta för honom med hur många randiga västar han hade, som han fått i sin ungdom. Det visade att han var eftertraktad. Det förekom nog, att föräldrar tvingade sina barn till äktenskap. Gudfruktiga föräldrar ville, att deras dotter skulle få en gudfruktig man och då tog man ofta till skenhelighet. Frieries gjordes ofta upp på marknader. Flickan och hennes föräldrar hade väst och ett rejält matskrin med sig till marknaden, där man väntade eller hade gjort upp, att det skulle bli frieri. Äktenskapsförmedlare förekom. En

7

ACC. N:R M. 12519:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

8.

böneman på Lilla Lunden rosade och berömde allt vad fästemannen hade men slutade orden: "Men det värsta är, att gärdesgården ligger nere på hela gårdet! Bönemannen fick pengar eller en söa(får). Svärsonen skulle köpa höghatt till gubben, och flickan skulle ha en sidschalett. När min far och mor gifte sig, satte man upp äreport vid Tofteryds kyrka (av ungdomen i kyrkbyn eftersom far hade sitt hem där) och en äreport vid stugan här i Torp där bröllopet var, sen satte man granar vid alla le-stolpar(det var grannarnas hyllning). När man då åkte fram till kyrkan såg bruden (min mor) till sin förfäran, att granarna på hennes sida den vänstra alla slokade med topparna. Detta talade hon om många gånger på äldre dagar, det betydde att hon skulle dö först och det gjorde hon också. Många hade den principen, att inte verka allt för ivriga att få den man ville ha. Det tog sig ett särskilt komiskt uttryck när gamle Lången skulle träda i brudstol. När prästen högtidligen frågade honom: "Vill du taga denna ..... till din äkta hustru o.s.v.?" Svarade han: "Ja, - eller ä de någon annan som vill ha na, så kan jag sidera?" och så såg han sig omkring på de församlade. Det var ingen.

Tofteryds om.